

— E S S A Y —

Juiste maatstaf voor welvaart en welzijn

In het vorige New Financial Magazine beschreef Thera van Osch de *Economy of Care*. In de zorgeconomie zijn het mondiaal ecologisch systeem, de onbetaalde zorgeconomie en de (monetaire) markteconomie zodanig met elkaar in evenwicht dat iedereen wereldwijd een waardig bestaan kan leiden. Een van de eerste stappen in een transitie is een andere manier van het meten van de nationale welvaart: nieuwe maatstaven van economisch rekenen zijn nodig, zodat ook de natuurlijke en sociale rijkdom weergegeven worden. Wat zijn de ontwikkelingen op dit gebied en hoe verhoudt zich dit tot de recente discussie in de Nederlandse politiek over 'brede welvaart'?

TEKST **GERRIT STEGEHUIS**

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) van een land geeft de geldwaarde weer van de in een jaar in dat land voortgebrachte goederen en diensten. Het gaat daarbij om de toegevoegde waarde, dat is het verschil tussen de totale waarde van die goederen en diensten, en de kosten van de daarbij gebruikte productiemiddelen zoals grondstoffen en halffabrikaten. Als er meer geproduceerd en verkocht wordt is het BBP hoger. Vooral de afgelopen tientallen jaren is het BBP uitgegroeid tot hét kengetal waaraan de staat van de economie wordt afgelezen. Als het BBP groeit, liefst met meer dan 2 procent, dan gaat het goed met ons, daalt het enkele kwartalen na elkaar,

dan verkeren we in een recessie, en worden we opgeroepen nu eindelijk die nieuwe auto te kopen waarvan we niet wisten dat we hem nodig hadden.

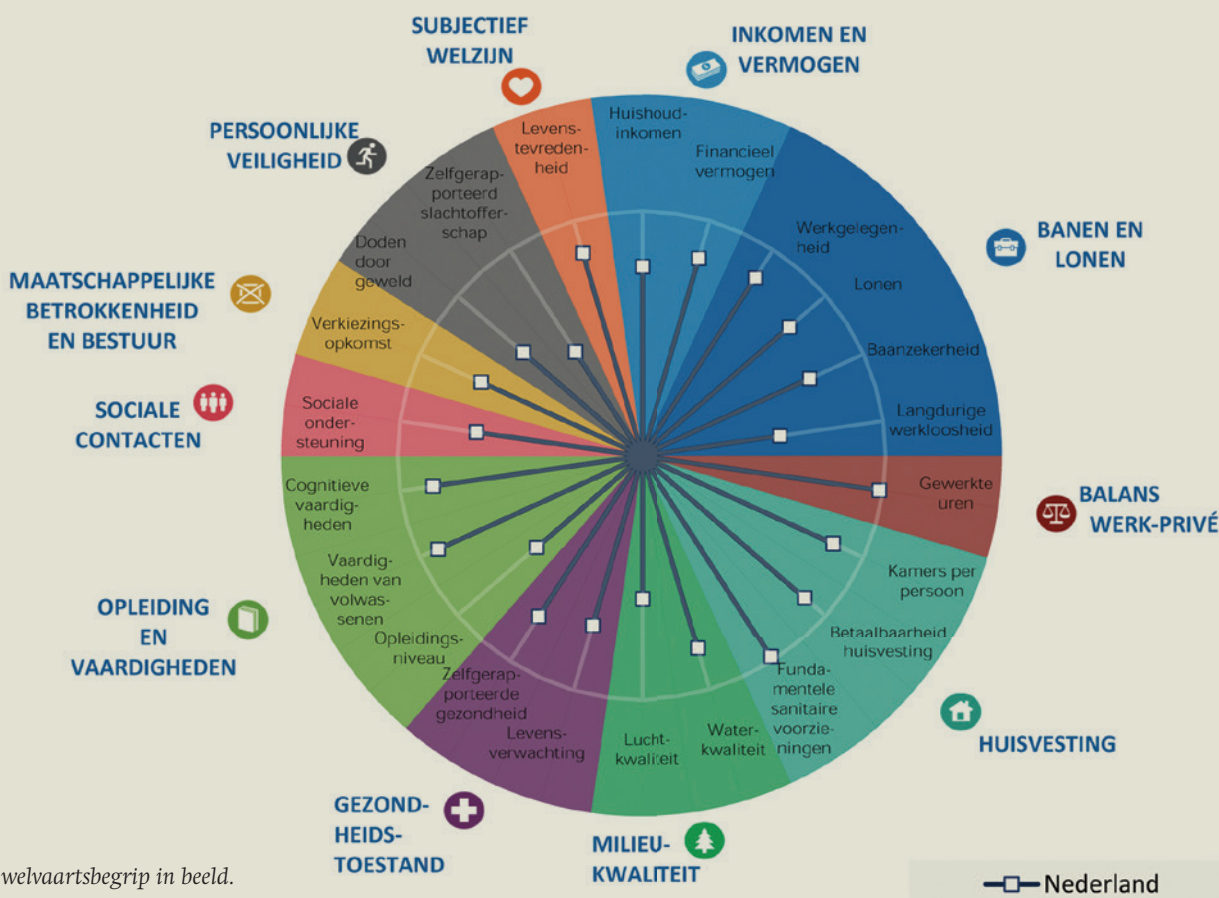
NUTTIG VOOR ECONOMEN

Het BBP mag dan nuttig zijn voor economen, dat betekent niet dat het ook een goed middel is om welvaart te meten. De 'uitvinder' van het BBP, de econoom Simon Kuznets, waarschuwde daar al voor in de jaren veertig van de vorige eeuw. Eigenlijk werd zijn waarschuwing pas vanaf de jaren negentig serieus genomen, maar het BBP bleef voor het bepalen van het beleid onverminderd dominant.

Waarom is het BBP geen goede maatstaf voor welvaart en welzijn?:

- Het zegt niets over belangrijke onderwerpen als levensverwachting, de staat van onderwijs en huisvesting, gezondheid, welbevinden en ongelijkheid.
- Het laat alle onbetaalde arbeid buiten beschouwing, terwijl die even belangrijk is voor ons welzijn als betaalde arbeid.
- Bij de productie ontstaat veel milieuschade. Het meeste daarvan wordt niet in rekening gebracht, evenmin de sociale schade door bijvoorbeeld kinderarbeid of onderbetaling.
- Uitgaven worden ook meegeteld wanneer ze alleen maar schade herstellen, zoals bij medische hulp na een verkeersongeluk; die schade is er dan niet eerst afgetrokken.

Het belangrijkste probleem van het BBP is dat groei ervan een doel op zich is geworden en zo tot beleid aanzet dat is gericht op maximalisering van productie en consumptie. Over de vraag hoe we een goed leven kunnen leiden binnen de grenzen die de aarde aan ons stelt, kan in de politiek nauwelijks gesproken worden.

Breed welvaartsbegrip in beeld.

ALTERNATIEVEN

De bekendste poging om het BBP te corrigeren is de Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW). Hierin wordt ook onbetaalde arbeid meegeteld, en de uitkomst wordt naar beneden bijgesteld voor bijvoorbeeld ongelijkheid en milieudegradatie.

Voor Nederland heeft de Vlamming Brent Bleys een vereenvoudigde ISEW berekend voor de periode 1980-2008. Dan blijkt dat volgens de ISEW het welvaartsniveau in 2008 aanzienlijk hoger lag dan in 1980, maar dat de stijging van het BBP veel groter was, wat er op wijst dat het BBP de reële welvaartsgroei in Nederland overschat.

Niet rechtstreeks van het BBP afgeleid is het Duurzaam Nationaal Inkomen (DNI), ontwikkeld door de econoom Roefie Hueting. Dat is een schatting van het hoogste productieniveau (nationaal inkomen), waarbij de gebruiksmogelijkheden van het milieu, bij de huidige stand van de techniek, tot in lengte van dagen beschikbaar blijven. Het verschil tussen het feitelijke nationaal inkomen en het DNI is het niet-duurzame deel van de productie, en dat moet uiteraard kleiner worden. De berekeningen die ervoor zijn gedaan voor de periode 1990 tot 2000 lieten echter zien dat het verschil groter werd.

De Human Development Index (HDI) is een samengestelde indicator, opgebouwd uit het BBP per hoofd van de bevolking, de gemiddelde levensverwachting en het gemiddelde onderwijsniveau. Nederland staat in de meest recente berekening

“HET BBP MAG DAN NUTTIG ZIJN VOOR ECONOMEN, DAT BETEKT NIET DAT HET OOK EEN GOED MIDDEL IS OM WELVAART TE METEN”

op de vijfde plaats. Veel slechter scoort Nederland in de Happy Planet Index (HPI) van de Engelse New Economics Foundation. Daarin staat een land hoger naarmate de inwoners zich gelukkiger voelen en langer leven, maar lager naarmate de ecologische voetafdruk hoger is. In feite geeft de index weer welk land het meest efficiënt natuurlijke hulpbronnen omzet in lange en gelukkige levens voor zijn burgers. Costa Rica voert deze ranglijst aan.

De genoemde en andere indicatoren zijn beschreven in de brochure ‘Beter meten van welvaart en welzijn’ van het Platform Duurzame en Solidaire Economie (zie: www.platform-dse.org).

DASHBOARD VAN DE WELVAART

Een samengestelde indicator probeert in één getal de totale stand van zaken weer te geven. Als de waarde van zo’n indica-

tor verandert, is niet meteen duidelijk welke van de onderliggende factoren die verandering veroorzaakt hebben. Daarom wordt steeds vaker een dashboard van indicatoren gebruikt om te laten zien hoe we er voor staan. Zoals het dashboard van een auto waarden aangeeft voor snelheid, toerental en temperatuur, kan zo'n dashboard van de welvaart waarden aangeven voor bijvoorbeeld ongelijkheid, broeikasgasemissies en werkloosheid. Hoeveel en welke indicatoren opgenomen worden is een kwestie van politiek debat.

BREDE WELVAART

Het Platform Duurzame en Solidaire Economie (PDSE) heeft vanaf zijn oprichting in 2006 de dominantie van het BBP bekritiseerd. Bij de oprichting werd een petitie aangeboden aan het parlement over de ontwikkeling van een duurzame en solidaire manier van economisch meten. Na de brochure over beter meten publiceerden we een alternatieve versie van de Macro Economische Verkenning om te laten zien hoe de MEV niet alleen de financieel-economische, maar ook de sociale en de ecologische realiteit zou kunnen beschrijven.

Deze andere MEV kwam er niet, maar eind 2015 stelde de Tweede Kamer de tijdelijke commissie Breed Welvaartsbegrip in, die moest onderzoeken welke beperkingen het BBP heeft als indicator voor welvaart en welke indicatoren er nodig zijn om brede welvaart inzichtelijk te maken. De commissie bracht in april vorig jaar verslag uit. Belangrijkste conclusies:

- Het BBP heeft beperkingen bij het meten van brede welvaart, maar is een robuuste indicator voor de omvang van de economie.
- Om ook aspecten als onderwijs, gezondheid, ongelijkheid en milieu in de beschouwingen te kunnen betrekken, is een dashboard van indicatoren nodig.
- De commissie wil, om internationale standaardisatie te bevorderen, het dashboard gebruiken dat wordt aanbevolen door de Conference of European Statisticians.
- Het CBS wordt gevraagd, samen met de andere planbureaus, jaarlijks in het voorjaar een nieuwe Monitor Brede Welvaart uit te brengen, waarin de meest recente waarden voor de indicatoren zijn opgenomen.
- Die monitor vervangt de Monitor Duurzaam Nederland, die sinds 2009 elke twee jaar werd gepubliceerd.
- In mei, op Verantwoordingsdag, debatteert de Tweede Kamer met het kabinet over de nieuwe monitor.

Het kabinet prees het rapport van de commissie en nam de aanbevelingen over. Er zal nu dus jaarlijks een Monitor Brede Welvaart verschijnen, waarin we kunnen lezen hoe het op financieel, sociaal en ecologisch gebied met ons gaat. Daarop volgt een debat in de Kamer. Dat debat zal dit jaar voor het eerst plaatsvinden, zij het op basis van een beperkte versie van de monitor, omdat het CBS niet voldoende tijd heeft om al de uitgebreide nieuwe monitor uit te brengen.

KOMEN WE VERDER?

De nieuwe monitor gevolgd door het Kamerdebat is zeker een stap in de goede richting. Over brede welvaart wordt jaarlijks serieus gerapporteerd, en, hopelijk, ook serieus gedebatteerd. Maar aan de stukken die rond Prinsjesdag worden gepresenteerd, verandert niets, terwijl die stukken de plannen voor het komende regeringsjaar bevatten. Als vanouds staat daarin (de groei van) het BBP centraal. Dus misschien wordt in mei op Verantwoordingsdag een 'leuk' debat over brede welvaart gevoerd, terwijl in september het beleid op de oude voet wordt voortgezet. Of dat gebeurt, hangt natuurlijk mede af van het belang dat de Kamerleden aan de monitor hechten, en van de invloed die maatschappelijke organisaties weten uit te oefenen.

GEMENGDE GEVOELENS

Gemengde gevoelens hebben wij bij de gekozen set van indicatoren. Het is prima dat Nederland bijdraagt aan standaardiseren door internationale aanbevelingen te volgen. Goed aan de gekozen set is ook dat die niet alleen gaat over het 'hier en nu', maar ook over 'later' (toekomstige welvaart) en 'elders' (gevolgen van ons handelen voor andere landen). Maar 60 indicatoren in 20 categorieën zijn er wel veel. Naarmate het aantal indicatoren toeneemt, neemt het individuele gewicht af. Het niet halen van doelstellingen op de ene indicator kan worden 'weggepoetst' door te wijzen op andere indicatoren die verbetering laten zien.

Bovendien is de commissie door de standaardset te kiezen de politieke discussie over de keuze van indicatoren uit de weg gegaan. In ieder geval ontbreken er belangrijke indicatoren als vermogensongelijkheid, het percentage mensen dat zich onder de armoedegrens bevindt en de BOA-quote, de verhouding tussen betaalde en onbetaalde arbeid.

Kortom, het eerste stapje wordt gezet. Maar ook als deze nieuwe monitor goed uitpakt, is het groeidenken helaas nog lang niet de wereld uit. ■

Gerrit Stegehuis

Gerrit Stegehuis is informaticus, en sinds 2011 lid van het Platform Duurzame en Solidaire Economie. Hij houdt zich behalve met indicatoren o.a. bezig met ongelijkheid, handelsverdragen en geldstromen tussen Noord en Zuid.

Meer informatie over dit onderwerp:

www.platformdse.org en

www.monitorduurzaamnederland.org

Reacties op dit artikel zijn welkom:

info@platformdse.org

De stichting New Financial Forum heeft een set **overtuigingskaarten** voor de sector ontwikkeld. De set is bedoeld om een het-kan-wel mentaliteit op weg naar een betere financiële sector te bevorderen.

Overtuig jezelf

Remco van Straalen, houthandel Van Straalen.

De set bestaat uit 24 overtuigingskaarten en een esdoornhouten kaartenhouder, verpakt in een fraai vormgegeven doos. Aan de ene zijde van de kaarten tref je overtuigingen aan waarom het nooit wat wordt met de sector. Overtuigingen

die we dagelijks horen in de praktijk. Het New Financial Forum heeft ze omgedraaid. Met als doel om de het-kan-wel mentaliteit op weg naar een betere financiële sector te bevorderen.

De kaarten zijn voor dagelijks gebruik. Je kunt bijvoorbeeld elke ochtend een

kaart kiezen en deze in de houten houder plaatsen. Vraag je vervolgens af in welke situatie je voor de het-kan-niet variant kiest en wanneer voor het-kan-wel. Je kunt ook een kaart met je collega's trekken. Het biedt inzicht en reikt mogelijkheden aan.

VAKMANSCHAP

De set is gemaakt door vaklieden met een hart voor hun vak. Zo is de houder gemaakt door Houthandel van Straalen uit Utrecht, een familiebedrijf opgericht in 1958, en de doosjes door Van der Louw Drukwerk en Verpakkingen uit Berkel en Rodenrijs, dat in 1972 is opgericht. Het New Financial Forum kiest bewust voor samenwerking met echte vaklieden, juist omdat het aspect vakmanschap in de financiële sector ten onrechte nogal eens onderbelicht is. De handgemaakte set kost 17,50 euro per stuk (incl. btw, excl. verzendkosten) en is te bestellen via www.newfinancialforum.nl.

Wim van der Louw, Van der Louw drukwerk en verpakkingen.